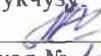

**Тыва Республиканың Мөңгүн-Тайга кожуунунун Кызыл-Хая суурунун
муниципалдыг бюджеттиг ниити өөредилге чери Мөген-Бүрен ортумак ниити
билиг школазы**

Эге школаның метод
катыжыышкынынга көрген
Удуртукчузу:

 /Салчак А.Т./
Протокол № 10т.26.08 2023 г.

Директорнун өөредилге
талазы-биле оралакчызы
чөпшээрээн:

 /Балды, Ч.М.-Б./
«1» сентябрь 2023 ч.

Школаның башкылар хуралынга
хулээп алдынган
Протокол № 3 01.09 2023 ч.

2023-2024 өөредилге чылында
1-4 класстарның
«Улусчу ужурлар» деп курузунун
класстан дашкаар ажыл- чорудулгазының программасы

Тайылбыр бижик

1-4 класстарның «Улусчу ужурлар» деп кичээлден дашкаар ажыл- чорудулгазының ажылчын программазын Россия Федерациязының «Россияның школазы» деп өөредилге-методиктиг бөлүккө, Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң эге школаның Г.Д. Сундуйнуң «Улусчу ужурлар» 1-2, 3-4 класстарга өөредилге номунга таарыштыр 1-1 чылдарга даянып тургускан:

- 1) Эге ниити билиг өөредилгезиниң федералдыг күрүнениң өөредилге стандарттарына (06.10.2009 ч. № 373)
- 2) «Өөредилгени төрөөн (тыва) дыл кырынга алып аргалыг өөредилге албан черлериниң данзызы» деп өөредилге болгаш эртем яамызының 2021 чылдың август 13-те 955-д дугаарлыг үндүргөн дужаалына;
- 3) Г.Д. Сундуйнуң «Улусчу ужурлар» деп кичээлден даашкаар ажылдың ажылчын программазына;
- 4) Моген-Бүрен ортумак школазының 2023-2024 чылдын 1-4 класстарга тургускан өөредилге планына;
- 5) Моген-Бүрен ортумак школазының ажылчын программа тургузарының дугайында саавырына (Дужаал 25.08.2022 ч. № 91/1)

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазының кол үндезиниң тургузуп, ниити өөредилге системазында чаа угланышкын, тускай эртем болуп, быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга-ёзулалдары, ужурлары, улусчу педагогиканың кол өзөөн тургуспушаан, өзүп орап салгалдың кижизидилгезиниң депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары чугле школада, башкылаашкында ажыглаттынып турар эвес, а өг-бүле кижизидилгезинде, ада-иелер аразындада тарап, нептерөөн.

Салып турар сорулгалары:

-өөредилге сорулгазы: тыва чоннуң уттундурган болгаш уттундуруп бар чыдар чаңчылдарын, ёзулалдарын дедир эгидип, школачыларга өөредири;
-өөреникчилерниң мөзү-шынар болгаш бот-кижизидилгезинче угланган чоннуң чагыг суртаалдарын, ёзу-чаңчылдарын билиндирип өөредир.

Кижизидилге сорулгазы:

-улусчу педагогика болгаш ада-өгбелеривистин чаагай чаңчылдарына даянып алгаш, келир үениң мөзү- бүдүштүг, хүндүлээчел салгалын хевирлеп кижизидер.

Сайзырал сорулгазы: өөреникчилерниң угаан-медерелин, чүве шингээдин, бот-башкарлырын, чогаадыкчы чоруун, бот-туружун бедик чадаже көдүрери.

Программаның тургузуу.

«Улусчу ужурлар» деп эртем 4 программалардан тургустунган:

- 1-ги класс: «Өг-бүле»;
- 2-ги класс: «Чаңчылдың чаражы»;
- 3-кү класс «Кижиге болгаш бойдус»;
- 4-кү класс: «Кижиге эш херек».

Ниитизи-биле эге школага өөредири: 135 шак.

Оларның класстар аайы-биле хуваалдазы:

- 1 класс - 33 шак;
- 2 класс - 34 шак;
- 3 класс - 34 шак;
- 4 класс - 34 шак;

Демдек салбас, а чартык чылда зачет хевиринге түннелди көргүзүг-шингээдилге хевиринге кылып, өөреникчинин демдээ кылдыр салып болур.

Ниити шактарның санынче экскурсиялар, оюннар, мөөрейлер, ужуражылгалар, улусчу байырлалдар шактары база кирген.

Кичээлдер беседа, оюн хевирлиг, практиктиг угланышкынныг болур. Оларны аян-

чорук, көргүзүг-шингээдилге, янзы-бүрү чогаадыкчы ужуражылгалар, аас-чогаал кичээлдери, бойдушту хайгаарап болгаш аян-чоруктар кылдыр организаптап, хостуг чугаа хевиринге эрттирип болур.

Селгүүстээри:

- төрөөн чериниң чараш-каазын магададыр сорулга-биле арыгже, дагларже, хем кыдыынче селгүүстээри;

-тыва өгнү сонургап, шинчилээри, чамдык улусчу ужурларны шингээттирери (суг бажы, ыдык ыяштар, чер-чурт дагыыры), төөгүлүг тураскаалдарны, черлерни эргири.

Ужуражылга:

-улуг назылыг, хүндүткелдиг өгбө (тоолчу, ыраажы, чазаныкчы, артист, чурукчу) болгаш өске-даа улус-биле ужуражыры.

Эртем харылзаазы: Литературлуг номчулга. Төөгү. Чугаа сайзырадылгазы. Улустун аас-чогаалы. Күш-ажыл кичээли. Чурулга. Хөгжүм кичээли. Долгандыр турар хүрээлел кичээли.

«Улусчу ужурлар» программаның 1-4 класстарның өөреникчилеринге угландыр тургускан. 1-ден 4 класстарга чедир «Улусчу ужурлар» кичээлдери неделяда: 1 катап эртер.

Ук кичээлдерниң дээшти, оон түннелдери тестилер болгаш анкеталардан база өөреникчилерниң чогаадыкчы ажилдарындан көстүп келир.

Түннелинде: Мөзү-бүдүштүг, ёзулуг тыва кижини келир үениң салгалындан хевирлеп үндүрер деп сорулгалыг.

«Өг-бүлө» (1 класс-33 шак)

Бирги чылдың кичээлдериниң үндезини өг-бүлө, ажил-агый, төрөөн чер, төрөөн чурт дугайында эге билиглер болур. Төрөөн чурттун чедимчелиг, сайзырангай байдалы, бир-ле дугаарында, найыралдыг, ажил-агыйжы өг-бүледен, чогаадыкчы, тургузукчу чоруктан эгелээр деп идея мында салдынган: чедимчелиг чурттаар дизе, ону бодун кызыл күш үндүрүп ажилдап тургаш, чедип ал.

Бирги класска уруглар төрөөн сурунун, кожуунун, Тывазының ажил-агыйы, аал-коданы, дөргүл-төрөл харылзаалары-биле, хамаарышкан чогаалдар-биле таныжар. Элээн хей үени номчулгаже, янзы-бүрү экскурсияларже, ужуражылгаларже чарыыры көрдүнгөн. 1 дугаар класстың өөрөдилге номун колдуунда башкы номчуп бээр. Видеоматериалды номчулга соонда көргүзөр болза таарымчалыг. Ырларны «дыңнаңар», «ырлажыңар» дээнин барымдаалап ажыглаар.

Допчузу

1 класс

Өг-бүлө

1. Кириилде кичээл. Ужур деп чүл?
2. Тыва чурту.
3. Тывалар деп кымыл ол?

Бистин өг-бүлевис

4. Кады төрөөн кижилер.
5. Хүнчүгөш. Сөзү О. Сувакпиттии, аялгазы М. Нурсаттыы.
6. Ада төрели -алдын, ие төрели- мөнгүн.
7. Кырган-ачазы биле кырган-авазын хундулээри.
8. Чоок төрөл улус.

Өг - чурттаар чер

9. Малчыннар өглери.
10. Өг ужурлары.
11. Өгнүн эт-севи.
12. Өг херекселдериниң ужурлары.
13. Тыва өглер. Сөзү: А. Даржайныы, аялгазы К.Бегзинии..

Бистин бажыңывыс

14. Бажың дугайында.

15. Бажың - кижилерниң кол эдилели.
16. Бичии Лена. Сөзү Л. Чадамбаныы, аялгазы М. Нурсаттыы.

Аал дугайында

17. Аал коданы.
18. Аал ужурлары.

Мал-маган - тываларның амыдыралының дөзү

19. Чурттуң кол ажыл-агыйы.
20. Инек дугайында. Назы-харын барымдаалап адаары.
21. Шилги бызаам.
22. Сарлык дугайында.
23. Сарлык оглу.
24. Иви мал. Назы-харының, адының хуваалдазы.
25. Аът.
26. Кулунчугаш. Сөзү А. Допчааныы, аялгазы Д. Шактарныы.
27. Теве дугайында.
- 28-30. Шээр мал. Назы-хары, аттары.

Найырал дугайында

31. Найырал - үнелиг чүүл.
32. Ойнаал, эжим. Сайзанак.
33. Түңнел кичээл.

Бөлүктээшкин бүрүзүнүн уткалары.

Өг-бүле

Тыва дугайында эге билиглер. Тывалар деп кымнарыл ол?
Ужур деп чүл? Кижиниң төрүттүнген чери. Аймак сөөк, ызыгуур деп чүл?

Бистин өг-бүлевис

Өг-бүле деп чүл? Авазын, ачазын хүндүлээри. Угбаларын, дуңмаларын хүндүлээри. Акышкы-дуңмашкы улустарның аразында хүндүлежип адажырыныц ужурлары. Чоок төрөл улус аразында харылзаа. Ачазының болгаш авазының төрелдерин хүндүлөп адаарының ужурлары. Кижиниң кырган-авазы болгаш кырган-ачазы. Оларга тускай хамаарылга.

Өг - чурттаар чер

Өг - чурттаар чер. Малчыннар өглери. Өгге тыва кижинин онзагай хамаарылгазы. Өг дугайында тоолдардан үзүндү, шүлүктер, тывызыктар, ырлар.
Тыва өгнү сонуургаттырары, эт-севин таныштырар, ужурларын өөредери.

Бистин бажыңывыс

Бажың ажылы. Бажыңга мээң кылыр ажылдарым.
Бажың иштин арыг-силиг, эмге-сескелиг тургузары. Хүн бүррүде кылыр даштыкы ажылдар. Ада-иезинге дузалажып, күш-ажылга ынак болурунга кижизидери.

Аал дугайында

Аал болгаш аал коданы деп чүл? Чаңгыс аалдың кижилериниң ажыл-агыйны канчаар кылыры. Аалдарның чайың, күзүн, кыжын, чазын турар черлериниң аттары. Аал коданынга сагыыр ужурлар. Аал коданын чүге хүндүлээри.

Мал-маган - тываларның амыдыралының дөзү

Тываларның амыдыралының дөзү чүл? Бистин өг-бүлевистин мал-маганы. Мал маганны үш бөлүкке чарары. Чылгы, бода, шээр малдарның онзагайы. Оларны назы-харын барымдаалап адаары. Иви мал. Назы-харының, адының хуваалдазы.

Найырал дугайында

Найырал дугайында билиишкин. Демниг чорук деп чүл? Найырал чүден эгелээрил?
Сайзанактап ойнаары, ону чүге үрөп болбазыл. Салаалар-биле оюннар.

Бирги классты доосканының түңнелинде алган билиглери:

Тыва дугайында эге билиглер. Акышкы-дуңмашкы улустарның аразында хүндүлежип адажырының ужурлары. Чоок төрөл улус аразында харылзаа. Ачазының

болгаш авазының терелдерин хүндүлөп адаарының уjurлары.

Тыва өгнүң эт-севин танып билип, уjurларын өөренип алыр.

Бажың иштин арыг-силиг, эмге-сескелиг тургузуп, хүн бүрүдө кылыр ажилдарга бодунуң үлүг-хуузун кириштирип билири.

Аал болгаш аал коданы деп чүл? Чаңгыс аалдың кижилеринин ажил-агыйны канчаар кылыры. Аалдарның чайын, күзүн, кыжын, чазын турар черлеринин аттары. Аал коданынга сагыыр уjurлар.

Мал маганны үш бөлүккө чарары. Чылгы, бода, шээр малдарның онзагайы. Оларны назы-харын барымдаалап адаары. Иви мал. Назы-харының, адының хуваалдазы. Найырал дугайында билиишкин. Демниг чорук деп чул? Найырал чүдөн эгелээрил?

Сайзанактап ойнаары, ону чүгө үрөп болбазыл. Салаалар-биле оюннар, тыва оюннарны (кажык, баг кагары, хурежири, ча адары, тывызыктажыры, кожамыкка чижери, сайзанактаарын) ойнап билир болгаш Шагаа байырлалының дугайында эки билир болуру.

Өөреникчилерниң шиңгээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

2-ги классты доозуп турар өөреникчилеринин билип алыр уjurлуг чүүлдери:

- этикетке хамаарышкан тыва улустуң ёзу-чацчылдарын билири;
- бичии кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилең болуру;
- кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларны хундулээри;
- чугаа үезинде бодун топтуг алдынары ниити аажы-чан культуразының чарылбас кезээ деп чувени шингээдип алыр;
- янзы-буру байдалдарга бодун төлептиг алдынып билири;
- оол кижии база кыс кижиге хамаарышкан дүрүм-сагылгалары;
- өске бажынче кирерде сагылгалар;
- бажынга келген кижини хулээп алырының уjurлары;
- кылаш уjurлары;
- чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайның шимчээшкиннери;

2-ги класстың доозукчуларының билиглерни шиңгээдип алырының аргалары:

- чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу-барымдаалап эвес, а оларның уjur-утказын хандыр билип алыр.
- Боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
- Эжиниң саналын деткиир азы анаа бодунуң хуузунда бодалын немээр.
- эш-өөрүнүң сөзүн дыңнаар, оларга дузалажыр, кошкактарны камгалаар мөзү-шынарга кижизидер.

3-кү класска программаның тургузуу:

- а) Бойдус чаялгазы;
- б) Тыва кижиниң үнүш-өзүмелге хамаарылгазы;
- в) Чүглүг куштар;
- г) Таңды кежи;
- д) Чыл, ай, хонук саналгазы;
- е) Ак-көк хемниң кижилери;
- ж) Бойдус магадылалы;

Өөреникчилерниң шиңгээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

3-кү классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр уjurлуг чүүлдери:

- Бойдуска тыва кижиниң хамаарылгазын, чер уjurларын, аржаан уjurларын билири.
- Тыва кижиниң үнүш-өзүмелге хамаарылгазы: ыяш уjurларын, Ыдык ыяштарга чалбарыгларны, Тываның чем үнүштерин билири.
- Дириг амытаннарга, куштарга хамаарылгазын билири.
- Чыл, ай, хонук саналгазын билири.

- Сугнуң кижиге ажык-дузазын, камнаарын билири.
- Чоннуң эскериглерин шын сагып,хайгааралга алырын билири.

4 класска «Улусчу ужурлар» деп эртемниң материал-техниктиг хандырылгасы:

Ук эртемни өөредип турда, албан турар ужурлуг чүүлдер:

1. Чогаалдарның сөзүглелдериниң экземплярлары четче санныг турар ужурлуг.

2. Эге школаның библиотеказының фондузунга албан турар ужурлуг документиленер

болгаш номнар:

- «Улусчу ужурлар» деп эртемге хамаарышкан нормативтиг документиленер;

- авторлуг программалар;

- Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызының сумелээн өөредилге номнары болгаш оларның даңзызы;

- өөреникчилер-биле ажылдап тургаш, ажыглаар янзы-бүрү карточкалар;

- дузалал литература (справочниктер, словарьлар, энциклопедиялар дээш оон-даа өске).

Амгы үениң негелдези-биле турар ужурлуг чүүлдер:

1. Өөредилге-техниктиг херекселдер;

2. Мультимедийлиг компьютер;

3. Проектор.

Улусчу ужурлар. 1 класс (33 шак) неделяда- 1 шак

№ дугаары	Шагы	Өөренир чүүлдүн темазы	Эрттирер хүнү	
			план	факт
1	1	Кирилде кичээл. Ужур деп чүл?		
2	1	Тыва чурту.		
3	1	Тывалар деп кымыл ол?		
4	1	Кады төрөөн кижилер.		
5	1	Хүнчүгөш. Сөзү О. Сувакпиттии, аялгазы М. Нурсатты		
6	1	Ада төрели -алдын, ие төрели- мөңгүн.		
7	1	Кырган-ачазы биле кырган-авазын хундулээри.		
8	1	Чоок төрөл улус.		
9-10	2	Өг - чурттаар чер. Малчыннар өглери.		
11	1	Өг ужурлары.		
12-13	2	Өгнүң эт-севи. Өг херекселдериниң ужурлары.		
14	1	Тыва өглер. Сөзү: А. Даржайныы, аялгазы К.Бегзинии..		
15	1	Бажың дугайында.		
16	1	Бажың - кижилерниң кол эдилели.		
17	1	Бичии Лена. Сөзү Л. Чадамбаныы, аялгазы М. Нурсатты.		
18	1	Аал коданы.		
19	1	Аал ужурлары.		
20-21	2	Мал-маган - тываларның амыдыралының дөзү.		
22	1	Чурттуң кол ажыл-агыйы.		
23-24	2	Инек дугайында. Назы-харын барымдаалап адаары.		
25	1	Шилги бызаам.		
26	1	Сарлык дугайында.		
27-28	2	Иви мал дугайында. Назы-харының, адының хуваалдазы.		
29	1	Аът. «Кулунчак» Сөзү: А.Допчааныы. Аялгазы: Д.Шактарныы.		
30	1	Теве дугайы.		
31	1	Шээр мал.		
32	1	Найырал- үнелиг чүүл.		
33	1	Түңнел кичээл. «Ойнаал, эжим».		
		Шупту: 33 шак.		

Улусчу ужурлар. 2 класс (34 шак) неделяда- 1 шак

№ дугаары	Шагы	Өөренир чүүлдүн темазы	Эрттирер хүнү	
			план	факт
1	1	Чаңчылдын чаражы. Этикет.		
2	1	Курай-курай.		
3	1	Өг-бүлеге ээлдек болуру.		
4	1	Чарашпай. Дуңмам.		
5	1	Назын хүндүзү.		
6	1	Кырган-авам.		
7	1	Б. Комбу «Чурттун төлдери»		
8	1	Ээлдек чугаа ужурлары.		
9	1	Таныжары.		
10	1	Таныштырары.		
11-12	2	Янзы-бүрү чугаа ужурлары.		
13-14	2	Кижиниң даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдары.		
15-16	2	Кижиниң чаражы - бүдүжүнде Оол кижиге.		
17	1	Э. Кечил-оол «Угаан-бодал» А. Арапчор «Эр кижиниң чаңгыс сөстүү» А. Даржай «Кижиге нүүрү»		
18	1	Эреспей. Чунгувуста.		
19	1	А. Шююн «Таныжылга»		
20	1	Кыс кижиге.		
21	1	Электей бээр.		
22	1	Бичии кижиниң өске бажыңче кирерде сагыыр ужурлары.		
23-24	2	Бажыңга келген кижини хүлээп алырының ужурлары.		
25	1	Шырай ужуру.		
26-27	2	Хөглүгбей. Кылаш ужурлары.		
28-29	2	Шимчээшкин ужурлары.		
30-31	2	Чедүрериниң ужурлары. Сиңмирериниң ужурлары.		
32-33	2	Өске кижиниң херекселинге дегбезиниң ужурлары.		
34	1	Түңнел кичээл. Чаңчыл чарашта - чоргаар, кижиге экиде –		
		Шупту: 34 шак.		

Улусчу ужурлар. 3 класс (34 шак) неделяда- 1 шак

№ дугаары	Шагы	Өөренир чүүлдүн темазы	Эрттирер хүнү	
			план	факт
1	1	Кижиг болгаш бойдус чаялгазы. Бойдуска тыва кижиниң онзагай хамаарылгазы. «Итпиктин ыры» сөзү Чооду Кара-Күскенини, аялгазы С.Базыр-оолдуу.		
2	1	Чер ужурлары. Чуваш улустун тоолу «Алдын доозун»		
3	1	Аржаан ужурлары.		
4	1	Тоожудан үзүндү. «Танды -Уула»		
5	1	К.Дасык «Төрээн суурум онзагай черлери». А.Конгар «Кызыл-Мажалык», «Ак-Довурак»		
6	1	Ыры «Хөндергейим» Сөзү:М Дугаржап, аялгазы:А Лаптан		
7	1	Тываның каас-чаражы. С.Бүрбээ «Бедик даглыг мээн чүртүм»		
8	1	Бойдус халаптары.		
9	1	Онза ырлыг ураанхайлар (тоолчургу чугаа)		
10	1	Ыяш ужурлары.Ыдык ыяштар.Тел ыяшка чалбарыг.Бай ыяшка чалбарыг.Хам дытка чалбарыг.		
11-12	2	Тараа. (тоолчургу чугаа) Салгын кыйгылары.Тываның чем үнүштери.		
13	1	“Чыжырганам чараш” Сөзү: Ч.Кара-Куске. Аялгазы:Д Шактар		
14	1	Куштар дугайында.Ыры «Айлаң-кужум»		
15	1	Куштар -медээчилер. Ыры “Бора-Хөкпеш” Сөзү: Э Кечил-оол, аялгазы: С.Бюрбээ		
16	1	Ыдык сурлуг куштар.Камгалалдыг куштар.		
17-18	2	Дуруялар-эжеш куштар.Ыры “Эглип келир куштарым” Күү күш (тоолчургу чугаа)		
19	1	Тываның аң-меңи. Ыры «Койгунак»		
20	1	Аңчы кижиниң сагыр ужурлары. Ыры «Диңчигеш»		
21	1	Аңчынын чалбарыы.Танды Ээзиниң чагыы.		
22	1	Джуна Давиташвили «Жил охотник»		
23	1	Чыл календары.		
24	1	Ай санаашкыны.		
25	1	ХҮН дугайында.		
26	1	ХҮН дуртунун санаашкыны.		
27	1	Суг-амыдыралдың судалы.		
28	1	Ыры «Арыкчыгаш» Сөзү: Э.Кечил-оол аялгазы:С Базыр-оол		
29-30	2	Тоолчургу чугаалар “Сут-Хел”, “Тере-Хел”“Бии-Хем”		
31	1	Чашкын чагдылары. (Кыйгы)		
32-33	2	Чоннун эскериглери. Бойдус камгалалы.		
34	1	Ыры “Дуруяа” Сөзү:Ш.Суван, аялгазы:В.Тока Түңнел кичээл		
		Шупту: 34 шак.		

Улусчу ужурлар. 4 класс (34 шак) неделяда- 1 шак

№ дугаа ры	Шагы	Өөренир чүүлдүн темазы	Эрттирер хүнү	
			план	факт
1	1	Делегей чоннары.		
2	1	Алтайлар, моолдар, буряттар.		
3	1	Хакастар, орустар.		
4	1	Улусчу чаңчылдарга дөмейлешкек чүүлдер.		
5	1	Улусчу чаңчыл, удурланышкак чүүлдер.		
6	1	Түрк чоннар дугайында ниити билиглер.		
7	1	Төрөл чоннар.		
8	1	Аңгы-сөөк улустар аразында чугаа культуразы. Көргүзүг кичээлдер.		
9	1	Аңгы-сөөк улустар аразында чугаа культуразы. Көргүзүг кичээлдер.		
10	1	Аңгы-сөөк улустар аразында чугаа культуразы. Көргүзүг кичээлдер.		
11-12	2	Аңгы-сөөк улустар аразында чугаа культуразы. Көргүзүг кичээлдер.		
13	1	Бурунгу чөөн чүктүң чоннары.		
14	1	Чөөн чүк улузунуң календары.		
15	1	Чөөн чүк улузунуң тоолдары.		
16	1	Чөөн чүктүң чаа чыл байырлалы.		
17-18	2	Японнар, тибеттер , кыдаттар , корейлер , моолдар , тывалар. Чаа чыл байырлалдарының аттары , кажан , канчаар эртип турары.		
19	1	Индийлер.		
20	1	Тибеттер.		
21	1	Кыдаттар, корейлер.		
22	1	Моолдар, тывалар.		
23	1	Кижинин беш төрөөн чүртү.		
24	1	Черге хамаарышкан ёзулалдар.		
25	1	Черге хамаарышкан хоруглар , суртаалдар.		
26	1	Черниң беримчези.		
27	1	Беш төрөөн чуртка ыдыктыг хамаарылга.		
28	1	Ыяш кезерде чалбарыг, эм оът чыырда , казарда чалбарыг.		
29	1	Ыяш , суг , аржаан дагыырда чалбарыглар.		
30	1	Чер даянмас, бистин херексел черже кадавас , довурак буртулатпас.		
31	1	Кат-чимис , тараа-быдаа.		
32	1	Тест.«Кожагардан мал хараар, кожалардан улегер алыр»		
33	1	Частырыглар-биле ажыл		
34	1	Түннел кичээл		
		Шупту: 34 шак.		

Кол литература:

Сундуй Г.Д. «Улусчу ужурлар» 1-2 класстарга шенелделиг өөрөдилге-номчулга ному.
Тываның ном үндүрер чери. Кызыл.2003

Ажыглаарыңга сүмелеп турар литература:

1. «Аксагалдай ашак». Кызыл, 1992.
2. Донгак В. Аът (шүлүк). Шын, 1990, февраль 10.
3. Кенин-Лопсан М.Б. «Тыва чоннуң бурунгу ужурлары» Кызыл. 1994.
4. «Матпаадыр» Кызыл. 1991.
5. Салчак К.Б., Салчак Л.П. «Тыва улусчу педагогиканың хөгжүлдези». Кызыл, 1984.
6. «Тыва улустуң тоолдары. Новосибирск. 1994.
7. «Тыва оюннар».